

SÂ'İB-İ TEBRİZÎ'NİN TÜRKÇE ŞİİRLERİNDE FUZÛLÎ ETKİSİ

Fuzulî's Effect in Sâ'ib-i Tebrizî's Turkish Poems

Ali YILDIRIM¹

ÖZET

İran ve Türk edebiyatının klasik şiirinin ortak kültürel unsurlar üzerine kurulduğu, benzer kaynaklardan beslendiği bir gerçektir. Bununla birlikte Fars ve Türk diliyle şiir söyleyen şairlerdeki bazı söyleyiş özelliklerinin zaman zaman doğrudan bir etkilenme boyutunda olduğu görülmektedir. Sâ'ib-i Tebrizî söz konusu olduğunda Fuzûlî'nin etkisini dikkate almamak söz konusu olamaz. O dönemin iletişim ve ulaşım imkânlarının zorluğuna rağmen, Fuzulî divanının Türkistan coğrafyasından, Balkanlara ve diğer ülkelere kadar ulaştığını ve okunduğunu bilmekteyiz. Fuzûlî'nin Azerbaycan Türkçesinin de etkisiyle şiir söylüyor olmasının Azerbaycan Türkü olan Sâ'ib'i etkilediğini söylemek mümkündür. Sâ'ib'in az sayıdaki Türkçe şiirleri ile Fuzûlî'nin şiirleri arasında başta nazire ilişkisi olmak üzere ciddi benzerlikler olduğu görülmektedir. Sâ'ib'in on dokuz gazelinin onunun Fuzûlî'ye nazire olması, Fuzulî'nin Sâ'ib'in şiirlerine etkisini açıkça göstermektedir. Bunun yanı sıra kurgu tekniği, benzetmeleri, seçtikleri kelime ve tamlama yapıları, paralel anlatım üslubu gibi noktalardan benzerlikler söz konusudur. Bütün bunların neticesinde Sâ'ib-i Tebrizî'nin Fuzûlî'nin şiirlerini çok yakından takip ettiğini ve dolayısıyla ondan etkilendiğini söylemek mümkündür.

Anahtar Kelimeler: Sâ'ib, Fuzûlî, Fars ve Türk edebiyatları, Hint üslubu, etkileşim

ABSTRACT

Persian and Turkish literature is based on common cultural elements of classical poetry, a fact that is fed from similar sources. However, when some of Persian and Turkish language poetry when said speech features the poet seems to be a direct impact on the size. Sâ'ib to take into account the effect of Fuzulî Sâ'ib-i Tebrizî said it is out of the question. That despite the challenges of the era of communication and transport facilities, sofa of Fuzulî region from Turkistan, we know that the Balkans and to other countries until it reaches and read. It is possible to say that Azerbaijan's Fuzulî Turkish of both the Azerbaijani Turks under the influence of poetry that says Sâ'ib' effects. Sâ'ib' with a small number of Turkish poetry, including the relationship between taunting Fuzulî's poetry is seen as particularly significant similarities. Sâ'ib' that nineteen of his ode to the Fuzûlî'y nazire clearly shows the effect of Sâ'ib's Fuzulî's poetry. This technique, as well as fiction, metaphors, words and phrases in their chosen structures, such as parallel narrative style from the point of similarity is concerned. As a result of all that they Sâ'ib-i Tebrizî's Fuzulî's poetry very closely and therefore we can say that it affected.

Key Words: Sâ'ib-i Tebrizî, Fuzûlî, Persian and Turkish literature, Indian style, influence.

GİRİŞ

Klasik Türk edebiyatı; Arap, Fars, Türk kültür ve edebiyatlarının oluşturduğu müşterek şubelerden biridir. Şüphesiz bu edebî kolların her birinin kendine has bir rengi ve tavrı söz konusudur. Bu farklılıkları kendi kadim geçmişleri, inanç sistemleri ve hayata bakış tarzları gibi hususlar oluşturmuştur. Ancak ortak İslam çatısı altında iç içe geçmiş kültürel, siyasi, sosyal ve coğrafi etkenler muazzam bir yapının ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu ortak edebî yapı içerisinde Fars ve Türk edebiyatlarının ayrıca bir yakınlık ve benzerliği söz konusudur. Öyle ki Fars ve Türk şiirinin malzemeleri, kurgu teknikleri, benzetme dünyaları ve söz varlıkları, birkaç fiil dışında hemen hemen aynıdır. Bu etkileşim Türkçe yazan şairlerin çoğunun, aynı zamanda Farsça, Farsça yazan şairlerin aynı zamanda Türkçe şiirler yazmasına da sebep olmuştur.

Fars şiir zincirinin önemli halkalarından, aynı zamanda Hint üslubunun da önde gelen şairlerinden biri de Sâ'ib-i Tebrizî'dir. Türk kökenli olmakla birlikte, Fars edebiyatının önemli

¹ Prof. Dr., Fırat Üniversitesi İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, ELAZIĞ
e-mail: ayildirim@firat.edu.tr

şairlerinden biri sayılır. Öyle ki şiirlerinin yetmiş bin beyit gibi olağanüstü bir sayı civarında olduğu söylenmektedir. Çoğu şiirinin ünlü Fars şairlerine nazire olduğu söylenmekle birlikte, orijinal şiirleri de oldukça fazladır. “Sâ’ib-i Tebrîzî’nin şiirlerinin büyük çoğunluğu, diğer şâirlere nazire olarak kaleme alınmıştır. Buna rağmen şiirleriyle ‘Sebki Hindî’nin en önemli temsilcilerinden biri olmuş, Türk edebiyatında da derin etkiler meydana getirmiştir” (Ünlü 2009; 443). Divan’daki bazı şiirlere farklı dönemlerde şerhler yazılmıştır. Süleyman Fehim, Ahmet Cevdet Paşa, Muallim Naci ve Ebu Bekir Nusret bu şârihlerden dikkat çeken isimlerdir. Bu şârihlerden Harputlu Ebu Bekir Nusret’in Divan’daki bazı gazellere yazmış olduğu üç ayrı şerhi bulunmaktadır (Selçuk 2016; 85, 87). Sâib, Hint üslubunun özelliklerine bağlı olarak “İnce anlamlar bulmak için kıl gibi inceldim” diyerek şiirdeki derinliğini ve orijinalitesini ortaya koymaktadır. Oldukça fazla Farsça şiiri olan Sâ’ib’in Türkçe şiirleri de mevcuttur. Kaynaklarda, Sâib’in yüzlerce Türkçe şiir yazmış olduğu söylense de, bugün on dokuz gazeli ve bir de beyti bilinmektedir. Dikkat edildiği zaman, Sâ’ib’in Türkçe şiirlerinde Türk şiirinin zirve isimlerinden biri olan Fuzûlî’nin tesirinin olduğu açıkça görülür. Klasik şiirin bütün şairlerinde görülen benzer yönleri olmakla birlikte, her iki şairin söz konusu şiirlerinde ayrıca ortak noktaların varlığı gözlenmektedir.

Fuzûlî ile Sâ’ib’in şiirlerindeki ortak noktalardan biri, kullandıkları deyimlerdir. Şüphesiz bazı deyimler hemen her şairin şiirinde geçebilecek deyimler olmakla birlikte, adı geçen şairlere has kullanımların olduğunu da görmekteyiz. Ayrıca deyimlerin kurgusu ve beyit içerisindeki işlevleri de bu hususta benzerlikler göstermektedir. Örneğin “candan kesilmek, elden gitmek, yere salmak, baştan gitmek, tenhalık eylemek, intikam çekmek, eksik etmek, ağzını açmak” gibi deyimler, her iki şairde de ortak yönler arz etmektedir. Bunun yanı sıra daha yaygın olan “el urmak, göz dikmek, kanını içmek, kan dökmek, baş (saç) ağarmak, göze almak, kan etmek (eylemek), fikrine düşmek, dağ koymak, gönülü tutulmak, elini tutmak, döne döne intikam almak, kanını helal eylemek” gibi ortak deyim kullanımları da söz konusudur.

Aşağıdaki örneklerde de açıkça görüldüğü gibi her iki şair de benzer deyimleri beyitlerinin içine serpiştirmişlerdir:

1. Benzer Deyim Kullanımları

Yere salmak: Zelil, düşkün eylemek.

Fuzûlî

Kılma hurşîd kimi ‘ayb-nümâlık ki felek

Yere salmaya seni ba‘de ‘ulüvv-i derecât (Mkt. 5)

Sâ’ib

Sâ’ib ki men anın sözünü **yere salmadım**

Bilmem niçün benim kanımı âsumân içer (G. 5/8)

Canı kesilmek: Takati, dermanı kalmamak, ölecek gibi olmak, fedakârlık yapmak.

Fuzûlî

Cânân ise matlûb tama‘ **cândan kes**

Matlûb ise cân ümîd cânândan kes (Rb. 33)

Sâ’ib

Ger bağlamısan el gözünü şerm-i ‘izârın

Cândan kesilir hançer-i müjgânını görgeç (G. 3/3)

Elden gitmek (çıkma):

Fuzûlî

Gördüm seni **elden** ihtiyârım **gitti**

Baktım kadiñe sabr u karârım **gitti** (Rb. 72/1)

Sâ'ib

Elden çiharam zülf-i perîşânını görgeç
İşden gederem serv-i hırâmânını görgeç (G. 3/3)

Eksik etmek: Ortadan kaldırmak, mahrum etmek.

Fuzûlî

Sîne-i çâkimden **eksik etme** tîr-i gamzeñi
Ey gül-i ra'nâ bilirsin kim gül olmaz hârsız (G. 118/2)

Sâ'ib

Kılmadılar sîne-i efgârımı âmâcgâh
Eksik etdiler bizimle ol mukavves kaşlar (G. 4/3)

Âlemi (dünyayı) tutmak: Yayılmak, duyulmak.

Fuzûlî

Görmesem her göz açanda ol gül-i ra'nâ yüzün
Göz yumunca eşk-i gül-günüm **tutar dünyâ yüzün** (G. 228/1)

Sâ'ib

Mevc-i deryâ-yı ihsânın **tutubdur yeryüzünü**
Şevk-i rûyın bu cihânı şehri Yunan eylemiş (G. 12/9)

Kan yutmak (kan yutturmak):

Fuzûlî

Hût u Hamel medârı ile âsmân dahi
Kan yutturup verir dil-i sûzânıma 'azâb (G. 3/2)

Sâ'ib

Leb-i la'lin gamıda bes ki **udubdur kanlar**
Hûbların daş yüreği kân-i Bedehşân olmuş (G. 11/4)

Ağzını açmak: Şaşırmak

Fuzûlî

Ey ciğer zahmı **ağız açma** hadengin göricek
Yetene râz-i nihânım yeter izhâr eyle (G. 249/6)

Sâ'ib

Açmagil ağzın görende hâl-i miskîn dânesin
Eğme baş pergâr tek her noktaya devrân için (G. 14/2)

2. Benzer Terkipler ve Yapılar

Bazı tamlama ve yapıların yaygın ve sık kullanılan kurgular olmadığı bilinmektedir. Buna karşılık, Fuzûlî ve Sâ'ib'in şiirlerinde bir arada kullanılan yapılar dikkatimizi çekmektedir. Bu kelimelerin tamlama veya bir beyit içerisinde yer alması, her iki şairimizin benzer kullanımları olarak karşımıza çıkmaktadır. Şüphesiz bu ve benzeri yapıların diğer şairlerde de kullanılmış olma ihtimali söz konusudur. Bunların bir kısmını Azerbaycan Türkçesinin bir özelliği gibi görmek mümkündür. Örneğin "faydalı" anlamına "yarar" kelimesi, ayrıca "şem' tek", "yahşı yaman", "gözü" gibi yapılar ve kelimeler bunu teyit etmektedir. Bunun dışında "nokta-pergâr", "şeb-gerd", "âşık-ı sâdik", "hatt-ı şu'â", "neşter-i hâr", "gonca-peykân", "fırışte-Âdem" gibi ikili yapıların bir terkip veya aynı beyit içerisinde kullanımları, her iki şairde ortaklık göstermektedir.

Şem‘ tek

Fuzûlî

Gamındañ **şem‘ tek** yandım sabâdan sorma ahvâlim
Bu ahvâli şeb-i hicrân benimle yâr olandan sor (G. 84/5)

Sâ‘ib

Mihribân olmaz nesîm-i subhdan hergiz sana
Şem‘ tek tâ tökmesen Sâ‘ib gözünden yaşlar (G. 4/9)

‘Âşık-ı sâdık

Fuzûlî

‘**Âşık-ı sâdık** izhâr-i gam eyler her seher
Âh ile halkı yuhusundan kılar bîdâr subh (G. 55/5)

Sâ‘ib

‘**Âşık-ı sâdık** bilir seng-i melâmet kadrini
Mahzen-i sultâna lâyıkdır bu yarar daşlar (G. 4/4)

Şeb-gerd

Fuzûlî

Zamîr gözgüsüne gerd kılmışım hâsıl
Tabî‘at-ı seg-i **şeb-gerd** kılmışım hâsıl (Msd. 3/2)

Sâ‘ib

Bu gören dâ‘ireni hâle hayâl etme ki çarh
Ağzın açıb meh-i **şeb-gerdime** hayrân olmuş (G. 11/2)

Gonca-i peykân

Fuzûlî

Oklarından kim diken tek sancılıpdır her taraf
Gül-bün-i gamdır kadim her **gonca** bir **peykân** ana (G. 10/2)

Sâ‘ib

La‘l-i meygûnın ki içibdir bedehşân kanını
Goncanı bülbül gözüne kanlı **peykân** eylemiş (G. 12/6)

Firişte-Âdem

Fuzûlî

Bırak nikâb ki bilsin kemâl-i sun‘ görüp
Firişte hilkat-i **Âdemde** şübhesin bâtl (G. 176/2)

Sâ‘ib

Âdem nedir ki içmesin ol verdiği şarâb
Versen eğer **firişte** meyi bî-gümân içer (G. 5/5)

Şu‘â-hatt

Fuzûlî

Güneş levhi değil gökde **şu‘â** üstünde zerrîn **hatt**
Felek almış eline bir varak hüsnün kitâbından (G. 213/5)

Sâ‘ib

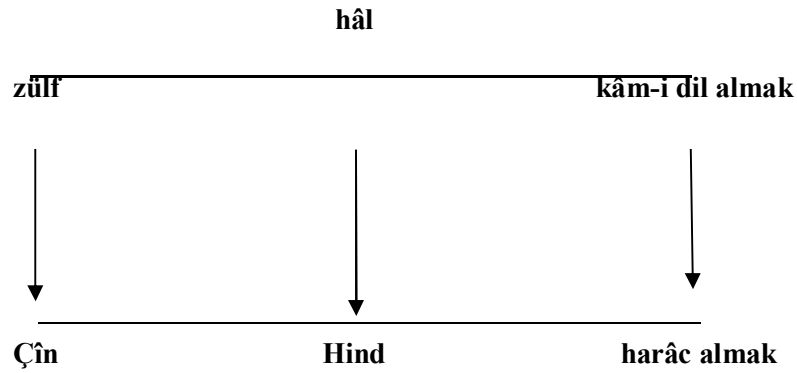
Başım **hatt-ı şu‘â** ilen tutubdur âfitâb
Tâ benim çâbü-k-süvârân ‘azm-i meydân eylemiş (G. 12/5)

3. Örnekleme Yöntemi

Hemen bütün klasik şairlerde de karşımıza çıkmakla birlikte, Fuzûlî'nin yaygın bir şekilde kullandığı ve tercih ettiği bir üslup söz konusudur. Bunlar, daha çok “leff ü neşr” sanatı ile ortaya çıkan paralel anlatımlardır. Bu kullanım, aynı mantıkla günlük konuşmalarda da “yani”, “mesela”, “şöyle ki” gibi söz başları ile tekrar açıklamalarda bulunduğumuz bir tavidir. Âdetâ söylenen sözün tam anlaşılmadığı varsayımı ile yaygın bilinen örnekler üzerinden yeniden bir anlatma usulüdür. Bu anlatımla, şiire yeni bir çeşni katıp zenginleştirme ve yeniden kurma yönleri de ortaya çıkmaktadır. Bu üslup, benzer bir şekilde Saib'in şiirlerinde de karşımıza çıkmaktadır.

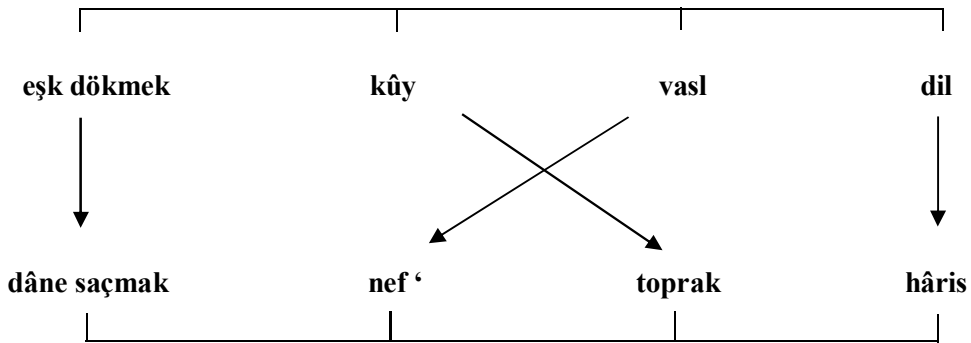
Bir perî zülfün tutup hâlinden alsan kâm-i dil
Tut ki Çîn mülkünü tuttun Hind'den aldın harâc (G. 49/4)

(Peri gibi bir güzelin saçlarından tutup, beninden murat almak; Çin mülkünü zapt edip, Hint'ten haraç almak gibidir.)

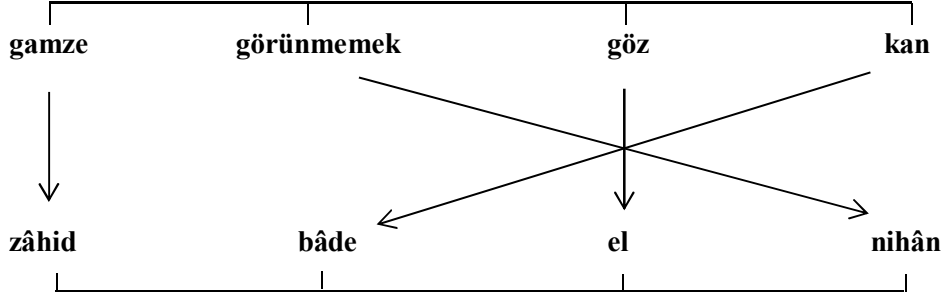
Döküp eşk kûyuñda vaslın diler dil
Saçar nef için dâne toprağa hâris (G. 47/6)

(Gönlün senin mahallinde sana kavuşmak için gözyaşı dökmesi, çiftçinin ürün almak için toprağa tohum ekmesi gibidir.)

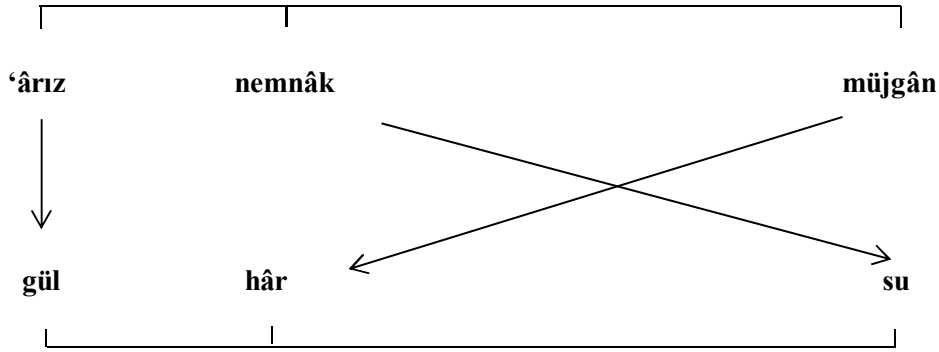
Gamzen görünmeyip göze kanlar içer müdâm
Zâhid kimi ki bâdeni elden nihân içer (G. 77/5)

(Zahidin şarabı gizlice içtiği gibi, gamzen de gözükmemekle birlikte sürekli âşıkların kanını içmektedir.)

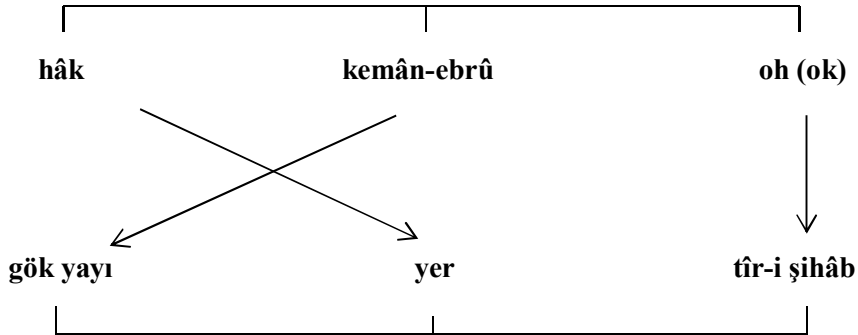
‘Ârızuñ yâdiyle nemnâk olsa müjgânun n’ola
Zâyi‘ olmaz gül temennâsiyle virmek hâre su (K. 3/7)

(Yanaklarının hatırasıyla kirpiklerim ılsansa şaşılır mı? Zira gül yetiştirmek için dikene de su vermek, boşa gitmez.)

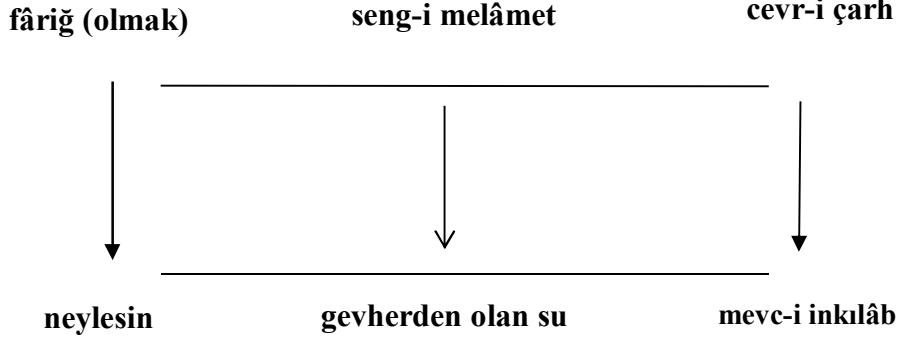
Hâk oldum ol kemân-ebrû ohun sayd etmeğe
Bilmedim gök yayıden düşmez yere tîr-i şihâb (G. 2/3)

(O yaya benzeyen kaşlarının attığı oklara hedef olmak için toprak oldum; gök yayından atılan kayan yıldız oklarının yere düşmediğini bilemedim.)

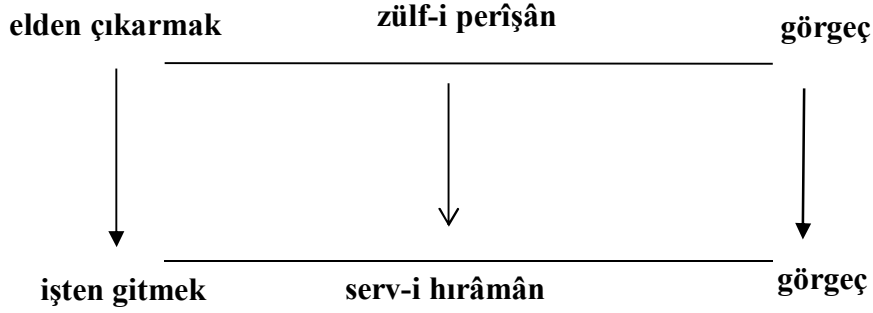
Fârîgem seng-i melâmet içre cevri-ı çarhdan
Neylesin gevhlerden olan suya mevc-i inkılâb (G. 2/7)

(Ayıplama taşlarının arasında feleğin cevrenden uzağım; zira dalgaların coşması mücevherden sulara ne yapabilir ki?)

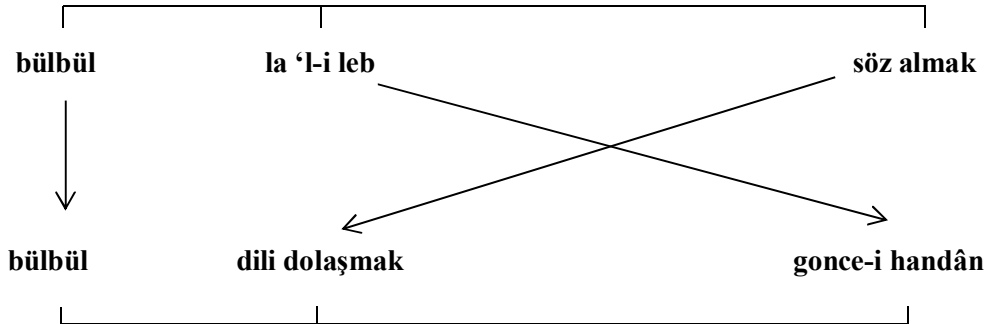
Elden çıkaram zülf-i perîşânını görgeç
İşden gederem serv-i hırâmânını görgeç (G. 3/1)

(Dağınık saçlarını görünce ne yapacağımı şaşırıyorum; servi gibi salınan boyunu görünce aklım başımdan gider.)

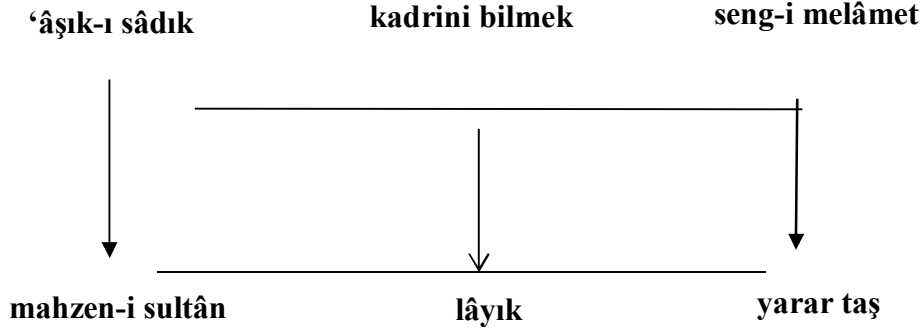
Bülbül ki gülün la'î-i lebinden söz alırdı
Dili dolaşır gonce-i handânını görgeç (G. 3/5)

(Bülbül gülün lal taşına benzeyen ağzından söz alırdı; o gülen goncalarını görünce bülbülün dili dolaşır.)

'Âşık-ı sâdık bilir seng-i melâmet kadrini
Mahzen-i sultâna lâyıkdır bu yarar daşlar (G. 4/4)

(Sadık âşık ayıplama/yaralama taşlarının kıymetini bilir; zira bu güzel, faydalı taşlar sultanların hazinelerine layıktır.)

4. Nazire İlişkisi

İki şairin şiirleri arasındaki bağlantıda en belirleyici unsur, nazire ilişkisidir. “Divan şairlerince bir şairin şiirini tanzir etmek, ona karşı bir saygı duyulduğunu ve onun şiirinin ve üslubunun beğenildiğini anlatmak içindir” (Dilçin 1995; 269). İki şiir arasındaki nazire ilişkisinin iki önemli şartı vardır. Birincisi aynı vezinde olması, ikincisi ise kafiye ve redif sisteminin aynı olmasıdır. Her hangi bir şiiri beğenen diğer şairler, daha çok kafiye ve redif unsurlarından yararlanarak aynı şiiri yeniden kurarlar. Şüphesiz şiiri, öncekinin basit bir taklidi olmaktan çıkararak çok daha ilerilere götürmek gerekmektedir. Zira şairler bu yapıyı alıp kendi üslup özelliklerini de katarak yeni, farklı ve orijinal bir şiir söylemelidir.

Klasik şiirimizde bazı orijinal şiirler ve onlara yazılan nazireleri takip etmek mümkün iken, çoğu şiirde bu ilgilerin hangi kronolojik seyri takip ettiğini çıkarmak oldukça zordur. Ancak şairlerin yaşadıkları dönemler dikkate alınarak kimin kimden etkilendiği yaklaşık olarak ortaya konabilmektedir. Sâ’ib’in Fuzûlî’den daha sonra yaşadığı bilindiğine göre, bu kriterlerdeki şiirlerde Fuzûlî’nin Sâ’ib’i etkilediğini kabul etmek durumundayız. Arada başka şair ve etkenleri de bu bağlamda düşünmek zorundayız. Tarihî kaynaklarda gördüğümüz kadarıyla çok uzak coğrafya ve şehirlerde yaşayan şairlerin kervanlar, gezginler, elçiler vb. yollar kanalıyla birbirlerinin şiirlerinden haberdar oldukları bilinmektedir.

Fuzûlî’nin şiirleri ile Sâ’ib’in şiirlerine bu bağlamda baktığımızda bazı gazellerin nazire ilişkisi içinde olduğu göze çarpmaktadır. Şüphesiz bunu belirlerken özellikle yaygın olarak görülmeyen ve bir ölçüde orijinal olan kafiye ve redif yapıları da önem arz etmektedir. Örneğin “görgeç”, “-ân içer”, “eylemek olmaz”, “gönlümü” gibi kelime ve kelime grupları ulu orta kelimeler olmayıp bir orijinallik göstermektedir.

Sâ’ib’in tespit edilen 19 gazelinden 10’u, Fuzûlî’nin gazelleri ile nazire ilişkisi göstermektedir. Bunun yanı sıra Sâ’ib’in “var” redifli bir gazeline nispetle Fuzûlî’nin 5 “var” redifli gazeli bulunmaktadır. Yine Fuzûlî’nin 2 “henüz” redifli gazelinin yanı sıra Sâ’ib’in bir “henüz” redifli gazeli bulunmakta ve Sâ’ib’in “için” redifli gazeline benzer Fuzûlî’de “içindir” redifli gazeli bulunmaktadır. Bütün bu kıstaslar bağlamında düşündüğümüzde Sâ’ib’in gazelleri üzerinde Fuzûlî’nin çok büyük bir etkisi vardır. Aşağıda, nazire ilişkisi içinde olan gazellerin matla beyitleri bulunmaktadır:

Kemâl-i hüsn veripdir şarâb-i nâb sana
Sana helâldir ey muğ-beçe şarâb sana (Fuzulî-G. 18/1)

Ne ihtiyâç ki sâkî vere şarâb sana
Ki öz piyâlesini verdi âfitâb sana (Sâib-G. 1/1)

Sen yüzünden ‘âlemi rûşen kılıp saldın nikâb
Yazıya salsın bu günden böyle nûrun âftâb (Fuzulî-G. 27/1)

**‘Âşkın göz yaşına rahm eylemez ol âfitâb
Ağlamak ile aparmaz od elinden cân kebâb (Sâib-G. 2/1)**

Gönlüm açılır zülf-i perîşânını görgeç
Nutkum tutulur gonce-i handânını görgeç (Fuzulî-G. 53/1)

**Elden çiharam zülf-i perîşânını görgeç
İşden gederem serv-i hırâmânını görgeç (Sâib-G. 3/1)**

Döküldükçe kanımı okun ol âsitân içer
Bir yerdeyim esîr ki toprağı kan içer (Fuzulî-G. 77/1)

**‘Âşık kanımı vesmeli kaşın nihân içer
Cevherli tîğ kınara peyveste kan içer (Sâib-G. 5/1)**

Gönülde bin gamım vardır ki pinhân eylemek olmaz
Bu hem bir gam ki il ta'nından efgân eylemek olmaz (Fuzulî-G. 112/1)

**Tutulmuş könlüm câm ile şâdân eylemek olmaz
El ilen pistenin ağzını handân eylemek olmaz (Sâib-G. 9/1)**

Ham kad ile ağlarım ol turra-i tarrârsız
Gerçi derler çengden çıkmaz terennüm târsız (Fuzulî-G. 118/1)

**Gönlüm ol mahmûr güzelden değül âzârsız
Kim görüpdür bu harâb olmuş evi bîmârsız (Sâib-G. 10/1)**

Dil ki ser-menzili ol zülf-i perîşân olmuş
N'ola cürmü ki asılmasına fermân olmuş (Fuzulî-G. 136/1)

**Meyden ol çihre-i zîbâ ‘arak-efşân olmuş
Ya ser-â-ser göz olup yüzüne hayrân olmuş (Sâib-G. 11/1)**

Tâk tâk-i zer-nigârın çerh vîrân eylemiş
Hışt-i zerrînin sabâ ferş-i gülistân eylemiş (Fuzulî-G. 130/1)

**Hat gubârı ‘ârızın âyât-ı Kur’ân eylemiş
Hüsni sâhib-şevketin mûrı Süleymân eylemiş (Sâib-G. 12/1)**

Gelir ol serv-i sehî ey gül ü lâle açılın
V'ey meh ü mihr çikin kudrete nezzâre kılın (Fuzulî-G. 159/1)

**‘Ömr geçdi sefer esbâbını âmâde kılın
Her ne sizden kese tîğ-i ecel andan kesilin (S-G. 13/1)**

Giryedir her dem açan gamdan tutulmuş gönlümü
Eşkdir hâlî kılan kan ile dolmuş gönlümü (Fuzulî-G. 288/1)

**Sâkiyâ meyden rüfû kıl çâk bolmuş könlümü
Kıl bu ıssı kan ilen peyvend üzölmüş könlümü (Sâib-G. 16/1)**

5. Beyitlerdeki Düşünce ve Hayal Benzerlikler

İki şairin gerek beyitteki kurguları ve gerekse kullandıkları kelime ve terkiplerin beyitler içerisinde yeri noktasından bakıldığında birtakım benzerliklerin olduğu görölmektedir. Şüphesiz klasik şiirin ortak bir anlayış ve zihniyeti vardır; ancak buna rağmen Fuzulî ile Sâ'ib'in bazı beyitlerinin benzer düşünce ve hayallerden ortaya çıktıkları hissedilmektedir.

Gonce kılmaz şâd gül açmaz tutulmuş gönlümü
Ârzû-mendî-i ruh-i âl ü leb-i handânımın (G. 181/7)

**Tutulmuş könlüm câm ile şâdân eylemek olmaz
El ilen pistenin ağzını handân eylemek olmaz (G. 9/1)**

Eylemeñ ey dil ü cân hançer-i müjgânına meyl
Bilirim n’olduğun âhir geliñ andan kesilin (G. 159/4)

**‘Ömr geçdi sefer esbâbını âmâde kılın
Her ne sizden kese tığ-i ecel andan kesilin (G. 13/1)**

Ey Fuzûlî kadimiz kıldı felek ham ya’nî
Vaktidir çıkağa dünyâ kapısından eğilin (G. 159/7)

**Fâş kılır ham kocalar kâmetini tâ’atsiz
Eğmemişken sizi bu çarh-ı mukavves eğilin (G. 13/8)**

Dâğ-i hicrânın odun benzetmek olmaz dûzaha
Olmasın kâfir esîr-i dâğ-i hicrânın senin (G. 169/6)

**Çekmedi bülbül nefes tâ gitdi gül gülzârdan
Hiç kâfir kalmasın yâ Rab cihânda yârsız (G. 10/3)**

Yelde bulmuş bûy-i zülfün suda ‘aks-i ‘ârızın
Kim yeli bağına basıp suya göz dikmiş habâb (G. 27/4)

**Eğer uram daşa peymâneni keçir sâkî
Şarâbdan nece göz tikse her habâb sana (G. 1/3)**

Kan yaş döküp yanında döner âteşin kebâb
Ma‘şûka benzer âteş ü ‘âşık kebâb ana (G. 8/3)

**Bu âteşin yüz ilen kim tutar senin eteğin
Helâl eyler kanımı tâ yeter kebâb sana (G. 1/6)**

Fuzûlî gamze-i merdüm-küşünden iltifât ister
Sanır kim iltifâtı rahm olur kurbâna kassâbın (G. 158/7)

**Min dil-i mahzûn ile bir tâze kurbâmız hele
Rahm-ı târ-i gamze-i mestin ile bî-câmız hele (G. 19/1)**

6. Kelime Oyunlarına Yönelik Benzerlikler

Fuzûlî’nin meşhur bir dörtlüğündeki harf ve nokta kurgusu Sâ’ib’de de karşımıza çıkmaktadır. Bir nokta ilavesi veya eksilmesi ile harflerin ve dolayısıyla kelimelerin tam zıt anlamlara dönüşmesi söz konusu edilmektedir. Dolayısıyla her iki şairde de “göz” ve “kör” kelimelerinin eski yazıda bir noktalık farkı düşünülerek kelime oyunu yapılmıştır:

Kalem olsun eli ol kâtib-i bed-tahrîrin
Ki fesâd-ı rakamı sûrumuzu şûr eyler
Gâh bir harf kusûruyla eder nâdiri nâr
Gâh bir nokta sükûtuyla gözü kûr eyler

(O kötü yazan kâtibin eli kalem gibi kurusun; zira bazen bir harfî yazmayarak “nâdir” kelimesini “nâr” diye yazar, bazen de noktaları koymayarak “sûr”umuzu, “şûr”, “göz”ümüzü “kör” eyler.)

Nokta-i sehv eyleyibdir gözlerin ceyrân gözün

Kaşların bayram hilâlin tâk-ı nisyân eylemiş (G. 12/2)

(Senin gözlerin, ceylan gözlerinin noktasını siler-böylece onları geride bırakarak kör eder; kaşların da bayram hilalini unutturur.)

SONUÇ

Klasik şiirin ortak malzeme, ortak zihniyet, ortak kurgu ve hayaller üzerinde şekillendiği bilinmektedir. Kuralları konulan ve sınırları çizilen bu ortak yapı içerisinde, şairler ferdi yetenekleri

sayesinde aynı malzemeyle yeni ve orijinal şiirler yazmışlardır. Zaten bu yapı içerisinde farklı ve orijinal üsluplara sahip şairler de şiir dilini iyi kullanan ve hayal dünyasının derinliklerine dalabilen kişilerdir.

Fuzûlî'nin gazelleri ile Saib'in Türkçe gazelleri arasında yapılan bu mıkayeseli çalışma ile iki şairin şiirleri arasında ciddi benzerliklerin olduğu tespit edilmiştir. Sadece on altıncı yüzyılın değil, aynı zamanda Türk şiirinin de en büyük şairlerinden olan Fuzûlî'nin gerek çağdaşlarını ve gerekse kendisinden sonra gelen pek çok şairi etkilediği bilinmektedir. Yine daha çok Farsça şiirler yazmasına karşılık Türkçe yazan şairleri de çokça etkileyen bir diğer şair Sâ'ib-i Tebrîzî'dir. Aynı zamanda Hint üslubunun da önemli temsilcilerinden olan Sâ'ib'in Fuzûlî'den oldukça fazla etkilendiği anlaşılmaktadır. Saib'in bilinen 19 gazelinin 10'unun Fuzûlî'ye nazire olması bile onun ne derece Fuzûlî etkisinde olduğunu açık bir göstergesidir. Bunun yanında tespit edebildiğimiz kadarıyla her iki şairde deyim kullanımı, benzer yapılara başvurma, örnekleme, beyitlerdeki benzer anlam dünyası ve harf oyununa başvurma ortak özellikler olarak göze çarpmaktadır.

KAYNAKLAR

Dilçin, Cem (1995), **Örneklerle Türk Şiir Bilgisi**, TDK Yayınları, Ankara.

Dilçin, Cem (2011), "Ahmed Paşa'nın Şiirlerinde Paralelizm", **Divan Şiiri ve Şairleri Üzerine İncelemeler** (s.285-292), Kabalıcı Yayınevi, İstanbul.

Fuzûlî (1990), **Fuzûlî Divanı** (Hzl. Kenan Akyüz vd.), Akçağ Yayınları, Ankara.

Macit, Muhsin (1996), **Divan Şiirinde Âhenk Unsurları**, Akçağ Yayınları, Ankara.

Parlatır, İsmail (2008), **Deyimler**, Yargı Yayınları, Ankara.

Sadıkoğlu, Cengiz (2008), "Sâ'ib-i Tebrîzî", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. 35, DİB Yayınları, İstanbul.

Selçuk, Bahir (2016), "Harputlu Bir Şarih, Ebu Bekir Nusret Efendi", Uluslararası Harput'a Değer Katan Şahsiyetler Sempozyumu, (Elazığ 14-16 Mayıs 2015), C II, s.95-87, Harput Uygulama ve Araştırma Merkezi Yay., Elazığ.

Tarlan, Ali Nihat (2014), **Fuzûlî Divanı Şerhi**, Akçağ Yayınları, Ankara.

Ünlü, Osman (2009); "Ebubekir Nusret'in Sâ'ib-i Tebrîzî Şerhleri", *Turkish Studies*, 4/6, Sonbahar Sayısı (Elektronik Dergi).

www.ganjoor.net (12.12.2015)